

ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ФАОЛИЯТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ ВА ТАШКИЛИЙ АСОСЛАРИ: ЖИНОЯТЧИЛИККА ҚАРШИ КУРАШДА САМАРАДОРЛИКНИ ОШИРИШ МАСАЛАЛАРИ

Мавлонов Авазхон Усубхужаевич

Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги
университети мустақил изланувчиси
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15599327>

Аннотация: Ушбу мақолада Ўзбекистон Республикасида тезкор-қидирув фаолиятини амалга оширишдаги ҳуқуқий ва ташкилий масалалар атрофлича таҳлил қилинган. Муаллиф тезкор-қидирув чоратадбирларининг жиноятларни олдини олиш, аниқлаш ва фош этишдаги ролини очиб беради ҳамда ушбу соҳани янада такомиллаштириш бўйича таклиф ва тавсиялар тақдим этади. Халқаро тажриба, жумладан Европа ва Осиё мамлакатларининг қонунчилиги ва амалиётига асосланган қиёсий таҳлиллар келтирилган.

Калит сўзлар: тезкор-қидирув фаолияти, жиноятчиликка қарши кураш, ҳуқуқий асослар, ташкилотчилик, ахборот алмашинуви, инсон ҳуқуқлари, халқаро тажриба.

Аннотация В статье всесторонне анализируются правовые и организационные аспекты осуществления оперативно-розыскной деятельности в Республике Узбекистан. Автор раскрывает роль оперативных мероприятий в предупреждении, выявлении и раскрытии преступлений, а также предлагает конкретные предложения по совершенствованию данной сферы. Приводится сравнительный анализ международного опыта, включая законодательства и практику стран Европы и Азии.

Ключевые слова: оперативно-розыскная деятельность, борьба с преступностью, правовые основы, организация, обмен информацией, права человека, международный опыт.

Abstract: This article provides a comprehensive analysis of the legal and organizational aspects of operational-search activities in the Republic of Uzbekistan. The author outlines the role of such activities in preventing, detecting, and investigating crimes, and offers specific proposals for their improvement. A comparative review of international experience, including legislation and practices in European and Asian countries, is presented.

Keywords: operational-search activity, crime prevention, legal framework, organizational structure, information exchange, human rights, international experience.

Ҳаво транспорти объектлари – авваламбор, аэропортлар ва ҳаво кемалари – ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар томонидан юқори эътибор талаб қиладиган ҳудудлардир. Бу ерда йўловчилар ва юкларнинг оқимлари кесишиб кетади, бу эса турли жиноятлар, жумладан, багаж ўғирликлари ва контрабандалар учун қулай шароитлар яратади. Ушбу муаммонинг долзарблиги айниқса Ўзбекистон учун катта аҳамиятга эга, чунки мамлакат Марказий Осиёда авиатсия марказини ривожлантиришни мақсад қилган ва шу билан бирга хавфсизлик ва қонунийликни таъминлашга ҳаракат қилмоқда. Транспорт хавфсизлиги бўйича вилоят бошқармаларининг маълумотларига кўра, ҳар йили транспортда ўнлаб жиноятлар аниқланади[1].

Ўзбекистон Республикасида жиноятчиликка қарши курашиш ва жамоат хавфсизлигини таъминлашда тезкор-қидирув фаолияти муҳим ўрин тутди. Тезкор-қидирув деганда, ваколатли давлат органларининг яширин ва ошкора тадбирлар орқали жиноятларни олдини олиш, фош этиш ва давлат хавфсизлигини таъминлашга қаратилган махсус фаолияти тушунилади[2]. Ушбу фаолият соҳаси ҳуқуқий, илмий ва амалий жиҳатдан кенг таҳлил этилиб, унинг самарадорлигини ошириш долзарб ҳисобланади. Хусусан, тезкор-қидирув чораларини қонун доирасида қўллаш орқали бир томондан жиноятчиликка қарши кураш самарадорлигини таъминлаш, иккинчи томондан фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш ўртасидаги мувозанатни топиш муҳим масаладир.

Ушбу Қонунга мувофиқ, тезкор-қидирув фаолиятининг асосий вазифалари қуйидагилардан иборат: шахс, жамият ва давлат хавфсизлигини таъминлаш; жиноятларни олдини олиш, аниқлаш, бартараф этиш ва очиш; жиноят содир этишга тайёргарлик кўраётган ёки содир этган шахсларни аниқлаш; шунингдек, суриштирув ва терговдан ёки жазо ижросидан қочиб юрган шахсларни ҳамда бедарак йўқолган шахсларни қидириш кабилар. Қонун тезкор-қидирув фаолиятини амалга оширишда қонунийлик, инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳурмат қилиш, ошкора ва яширин усуллар уйғунлиги тамойилларини устувор этиб белгиланган. Мазкур тамойиллар тезкор тадбирларни ўтказишда давлат

органлари ҳуқуқни қўлловчи ходимлар томонидан қатъий риоя этилиши шарт этиб белгиланган.

Тезкор-қидирув фаолиятини амалга оширувчи ваколатли органларга Ички ишлар вазирлиги, Давлат хавфсизлик хизмати (ДХХ), Божхона қўмитаси, Мажбурий ижро бюроси каби идораларнинг махсус тезкор бўлинмалари киради. Улар ўз ваколатлари доирасида турли тезкор-қидирув тадбирларини ўтказишади. Қонуннинг 14-моддасида тезкор-қидирув тадбирларининг турлари санаб ўтилган бўлиб, уларга сўров ўтказиш, турар жой ва бошқа жойларни кузатиш, почта-телеграф жўнатмаларини назорат қилиш, телекоммуникация тармоқларида ахборот тўплаш, тезкор кузатув (тақиб қилиб кузатиш), ишончли шахсларни жалб этиш, жиноий гуруҳларга тезкор киритиш (яширин сувлистрлар сифатида кириб бориш) каби яширин тадбирлар киради. Бундай тадбирлар айрим ҳолатларда прокуратура ёки тергов органлари санкцияси асосида ўтказилиши талаб этилади. Масалан, телефон орқали суҳбатларни тынлаш фақат белгиланган тартибда тасдиқланган қарор (санкция) билан амалга оширилиши қонунан шарт этилган. Шу билан бирга, тезкор тадбирлар натижасида олинган маълумотлар жиноят ишларида далил сифатида фойдаланилиши учун уларнинг қонунийлиги текширилиб, процессуал тартибда расмийлаштирилиши лозимлиги қонунчиликда белгиланган[3].

Тезкор-қидирув фаолиятининг самарадорлиги кўп жиҳатдан унинг қай тарзда ташкил этилгани, техник жиҳатдан таъминланиши ва мазкур соҳада хизмат қилаётган кадрларнинг малакасига боғлиқ. Ўзбекистонда тизимли жиҳатдан олиб қаралганда, тезкор-қидирув тадбирларини ички ишлар органлари, давлат хавфсизлик хизмати, божхона ва бошқа ваколатли идоралар ўз ваколати доирасида амалга оширади. Ҳар бир идорада тезкор бўлинмалар мавжуд бўлиб, уларнинг фаолияти ўзаро ҳамкорликда ва маълумот алмашинуви асосида йўлга қўйилиши зарур. Жиноятчилик кўп ҳолатда турли ҳудуд ва тармоқларга таралиши мумкинлиги боис, идоралараро ҳамкорлик ва ахборот алмашувини кучайтириш ташкилотчиликнинг муҳим шартидир. Шу мақсадда, тезкор-қидирув фаолияти натижасида тўпланган маълумотлар ягона ахборот базаларига киритилиши, ваколатли органлар ўртасида тезкор маълумотларни тезкор узатиш механизмлари жорий этилиши лозим. Қонуннинг 18-моддасига биноан, тезкор-қидирув органлари махсус ахборот тизимларини яратиш ва улардан фойдаланиш ҳуқуқига эга этиб белгиланган[2]. Бу норма техник томонлама замонавий маълумотлар

базаларини яратиш ва электрон маълумот алмашишни йўлга қўйишга ҳуқуқий асос бўлади. Амалда тезкор бўлинмалар орасида бириккан ҳолда тадбир ўтказиш тажрибаси (масалан, қўшма тезкор гуруҳлар тузиш) мавжуд бўлиб, бундай ҳамкорлик турли идораларнинг ваколатига кировчи комплекс жиноятларни очишда ўз самарасини бермоқда.

Тезкор тадбирларни ўтказиш учун зарур моддий-техника таъминоти доимо янгиланиб боришини тақозо этади. Жиноятчилик усуллари замонавий технологиялар билан боғлиқ тарзда ўзгариб бораётган шароитда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ҳам юқори технологияли воситаларга эга бўлиши керак. Хусусан, аудио-видеокузатув ускуналари, махсус тезкор техника, киберкузатув учун дастурий таъминотлар ва криминалистика лабораторияларининг жиҳозланиши муҳим аҳамиятга эга. Масалан, 2020 йилда қонунчиликка киритилган ўзгартишларга мувофиқ, телекоммуникация тармоқларида тезкор-қидирув тадбирларини ўтказиш учун техник воситалардан фойдаланиш тартиби тасдиқланган низом асосида йўлга қўйилгани кўзда тутилади[2]. Бундай технологик чоралар тезкор тадбирларнинг интернет ва алоқа тармоқларида самарали амалга оширилишини кафолатлашга хизмат қилади. Шунга қарамай, техникамонликнинг ривожланиши жиноятчиларга ҳам янги имкониятлар яратиши мумкин, шунинг учун ҳуқуқ-тартибот идоралари ўз техникавий салоҳиятини доимий равишда ошириб бориши лозим. Масалан, айрим таҳлилчиларнинг қайд этишича, XXI асрда дунёда кузатилаётган реал воқелик шундайки, давлатларнинг катта қисми жамоат жойларида тотал кузатув тизимларини ўрнатмоқда. Хусусан, Хитойда жамоат жойларида ҳукумат томонидан ўрнатилган кузатув камералари сони 2018 йилга келиб 200 миллиондан ошди (яъни ҳар 7 нафар фуқарога битта камера тўғри келади)[4]. Бугунги кунда эса Хитойнинг умумий кузатув камералари сони бир неча юз миллионга етгани, уларнинг кўпчилиги юзни аниқлаш (facial recognition) функциясига эгаллиги таъкидланади. Бундай техник имкониятлар “жиноятчиларга яшириниб қолиш учун жой қолдирмайди” деб баҳо берилмоқда. Албатта, Ўзбекистон шароити Хитойдагидек тотал кузатув эмас, лекин тезкор-қидирув фаолиятини самарали амалга ошириш учун техник воситаларни ривожланган давлатлар тажрибаси асосида модернизация қилиш долзарбдир.

Илмий методлар ва текширувдан ўтган ёндашувлардан фойдаланиш. Тезкор-қидирув фаолиятида тасодикий ва тасодикий элементларга

таъминланадиган, балки илмий жиҳатдан асосланган, тажриба билан синовдан ўтказилган услублардан фойдаланиш талаб этилади. Бу орқали амалга ошириладиган фаолиятнинг натижадорлиги ва ишончлилиги таъминланади.

Криминал таҳдидларга қарши ихтисослаштирилган стратегиялар. Жиноятчилик фаолиятини фожия қилишга тўсқинлик қилувчи шахслар ва ташкилотларга қарши қаратилган, уларнинг таъсирини нейтраллаштиришга қаратилган махсус стратегиялар ва чоралар ишлаб чиқиши лозим. Бу чоралар тезкор-қидирув фаолиятининг хавфсизлиги ва барқарорлигини таъминлашда муҳим аҳамият касб этади

Юқорида баён этилган таклиф ва тавсиялар Ўзбекистон Республикасида тезкор-қидирув фаолиятини янада такомиллаштириш, шунингдек, жиноятчиликка қарши курашишда мазкур фаолиятнинг самарадорлигини оширишнинг муҳим асосларидан бири бўлиб хизмат қилиши мумкин. Ушбу тавсиялар илмий жиҳатдан асосланган ёндашувларнинг амалий тадбиқ этилиши орқали тезкор фаолиятнинг ташкил этилиши, мазмуни ва натижадорлигини тубдан яхшилашга йўналтирилгандир.

Жумладан, тезкор хизмат ходимларининг касбий билими ва амалий кўникмаларини мунтазам равишда янгилаб бориш, илмий текширувлар билан асосланган методларни амалиётга татбиқ этиш, шунингдек, тергов ва бошқа ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар билан интеграциялашган ҳамкорлик механизмларини мустаҳкамлаш – жиноятчиликка қарши курашишда юқори самарадорликка эришиш имконини яратади.

Мазкур ёндашувлар нафақат тезкор-қидирув тадбирларининг сифатини оширади, балки миллий хавфсизликни таъминлаш, ҳуқуқбузарликларни барвақт аниқлаш ва олдини олишда кенг қамровли, тизимли ва илмий асосланган фаолиятни шакллантиришга хизмат қилади.

Юқорида келтирилган таҳлил ва қиёсий тажриба асосида, Ўзбекистонда тезкор-қидирув фаолияти соҳасидаги қонунчилик ва ҳуқуқни қўллаш амалиётини янада такомиллаштириш бўйича қуйидаги таклифлар илгари сурилади:

1. Тезкор-қидирув чораларининг қонунийлик кафолатларини кучайтириш. Амалдаги қонунчиликда тезкор тадбирлар ўтказилишида инсон ҳуқуқлари устуворлиги тамойили аллақачон белгилаб қўйилган бўлса-да, уни амалий жиҳатдан таъминловчи механизмларни мустаҳкамлаш лозим. Жумладан, яширин тынлаш, телефон орқали

суҳбатларни қайд этиш, яширин кузатув ўрнатиш каби чоралар учун суд ордери олиш талабини қонун даражасида аниқ баён этиш таклиф этилади (амалда бундай талаб баъзи ҳолларда прокуратура санкцияси билан чекланмоқда). Суд ордери тизими тезкор тадбирларнинг беасос қўлланилишининг олдини олиб, мустақил суд ҳокимияти томонидан назорат ўрнатилишини таъминлайди. Бундан ташқари, Германия тажрибасидаги каби, агар шахс узоқ вақт яширин кузатув остида бўлиб, натижада унинг ҳуқуқбузарликка алоқаси йўқлиги аён бўлса, унга кузатув ҳақида маълум қилиш тартибини жорий этиш масаласини ўрганиш мумкин. Бундай тартиб фуқароларнинг давлат идораларига бўлган ишончини оширади ва назорат тизимини ҳам шаффофлаштиради.

2. Парламент ва жамоатчилик назоратини таъминлаш. Тезкор-қидирув фаолияти ўзининг махфий хусусиятига эга бўлгани учун тўлақонли жамоат назоратига берилмайди, лекин шу билан бирга демократия шароитида ўртача мувозанатни таъминлаш муҳим. Шу мақсадда, парламент қошида ёки Омбудсман (Инсон ҳуқуқлари бўйича вакил) аппарати қошида махсус комиссия тузиш имкониятини кўриб чиқиш мумкин. Бу комиссия махфийлик режимини сақлаган ҳолда тезкор-қидирув тадбирларини умумий назорат қилади, инсон ҳуқуқлари бузилиши ҳолатлари бўлмаслигини мониторинг қилади. Масалан, Британиядаги Махфий хизматлар бўйича қўмита ёки АҚШ Конгресси қушма разведка қўмитаси каби органлар тажрибаси бунга мисол бўла олади. Бундан ташқари, аҳолининг ҳуқуқий онги ва хабардорлигини ошириш мақсадида, тезкор-қидирув фаолиятининг мақсад ва вазифалари ҳақида, унинг чекланиши ва фуқароларнинг ҳуқуқлари тўғрисида очиқ тадбирлар (брифинглар, ОАВ орқали тушунтириш ишлари) ўтказиб бориш зарур. Давлат органларининг очиқлиги ва ҳисобдорлиги жамоатчилик ишончини таъминлашга хизмат қилади.

3. Қонунчиликни халқаро стандартларга мувофиқлаштириш. Ўзбекистон Республикаси тезкор-қидирув фаолиятини тартибга солувчи қонунчиликни халқаро мажбуриятлар ва тавсияларга уйғунлаштиришда давом этиши лозим. Хусусан, Ўзбекистон Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси ва Фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро пактнинг иштирокчисидир. Мазкур халқаро ҳужжатлар ҳар бир шахснинг хусусий ҳаёти дахлсизлиги ва шахсий мулоқот сирлигини ҳимоя қилишни кафолатлайди (Пакт, 17-модда). Шу асосда, тезкор-қидирув чораларини қўллаш “қонун билан белгиланган ҳоллардагина ва демократик жамиятда

зарур бўлган тақдирда” йўл қўйилиши халқаро стандарт сифатида эътироф этилган. Демак, қонунчиликка “зарурлик ва мутаносиблик” мезонларини аниқ киритиш керак: ҳар бир яширин чора қўлланилиши учун жиноятнинг оғирлиги ва хавф даражасига нисбатан мутаносиблигини баҳолаш механизми бўлиши даркор. Масалан, кичик даражадаги ҳуқуқбузарликлар учун кенг қамровли тыңлаш ёки кузатув ўрнатиш номутаносиб чора, деб топилиши мумкин. Шунингдек, халқаро тавсияларга кўра, тезкор-қидирув тадбирлари натижасида олинган ахборотларни сақлаш муддатлари, уларни йўқ қилиш тартиби ва фуқароларнинг бундай маълумотлар юзасидан мурожаат қилиш ҳуқуқи каби жиҳатлар ҳам қонун билан тартибга солинган бўлиши керак. Бу ахборотлар махфийлигининг таъмини ва кераксиз тақдирда ўчириб юборилишини кафолатлайди.

4. Ташкилий ҳамкорлик ва маълумот алмашинуви тақомиллаштириш. Тезкор-қидирув фаолияти билан шуғулланувчи барча идораларнинг биргаликда самарали ишлашини таъминлаш учун идоралараро механизмларни rivojlantirish керак. Масалан, Ички ишлар вазирлиги, Давлат хавфсизлик хизмати, Бош прокуратура ва бошқа тегишли органлар ўртасида доимий тезкор штаб ёки мувофиқлаштирувчи кенгаш тузиш мақсадга мувофиқ. Бу тузилма орқали тезкор тадбирларни режалаштириш, маълумотлар базасини юритиш ва операцияларда ҳамкорликни таъминлаш мумкин. Шунингдек, замонавий ахборот тизимларидан фойдаланган ҳолда, бир идора тўплаган маълумотлардан бошқа ваколатли идоранинг фойдаланиши учун ҳуқуқий ва техник шароит яратиш лозим (алоҳида махфийлик режими ва гувоҳларни ҳимоя қилиш чораларини ҳисобга олган ҳолда). Масалан, божхона органи чегарада контрабанда ҳақида маълумот тўплаган бўлса, уни дарҳол ДХХ ва ИИБга узатиш механизми мавжуд бўлиши керак, акс ҳолда вақт ўтиши билан жиноятчилар изини ёқотиши мумкин. Бу каби ҳамкорлик механизмлари халқаро миқёсда ўзини оқлаган: АҚШ ва Европа мамлакатларида “бирлашган вазифалар гуруҳлари” (joint task force) тушунчаси мавжуд бўлиб, турли идора ходимларидан иборат гуруҳлар уюшган жиноятчиликка қарши биргаликда ҳаракат қилади. Ўзбекистонда ҳам бундай амалиётларни кенгроқ жорий этиш таклиф қилинади.

5. Кадрларни тайёрлаш ва моддий рағбатлантириш. Тезкор-қидирув бўлинмалари учун малакали кадрлар тайёрлашни янги босқичга кўтариш зарур. Махсус ўқув дастурлари орқали ходимларга сўнгги тезкор

усуллар, жинойй психология, ахборот технологиялари бўйича билим бериш керак. Хусусан, киберқоидаларни яхши тушунадиган, хорижий тилларни биладиган (чунки трансмиллий жиноятчиликда хорижий тилли манбалар билан ишлашга тўғри келади) мутахассисларни тайёрлашга эътибор қаратиш зарур. Шу мақсадда, Миллий университетлар ва Ички ишлар академияси доирасида махсус кафедралар ташкил қилиниши ёки мавжуд ўқув режаларига “яхрин суриштирув тактикаси”, “кибер-тезкор фаолият” каби фанлар киритилиши мумкин. Бундан ташқари, амалда хизмат қилаётган ходимлар учун мунтазам равишда малака ошириш курслари ўтказиш керак. Ходимларнинг жисмоний ва психологиялық тайёргарлигига ҳам эътибор зарур: улар учун махсус тренинглар, стрессга бардошлик машғулоти йўлга қўйилиши лозим. Қолаверса, тизимда ҳалоллик ва содиқликни таъминлаш учун ички хавфсизлик хизмати кучайтирилиб, ходимлар орасида коррупция ва ваколатни суиистеъмол қилиш ҳолатларининг олдини олиш чоралари кўрилиши керак. Материал рағбатлантириш масаласига келсак, тезкор-қидирув ходимларининг маош ва имтиёзлари улар бажарадиган вазифаларнинг хавфлилиги ва давлатга қилаётган хизматининг аҳамиятига монанд даражада бўлиши керак. Айнан яширин агент сифатида фаолият юритадиган ходимлар учун қўшимча суғурта, хизмат даврини ҳисоблашда имтиёзлар, уй-жой билан таъминлаш каби рағбатлантирувчи омиллар жорий этилиши мақсадга мувофиқ. Бу чоралар орқали тизимга истеъдодли кадрларни жалб қилиш ва уларни узоқ муддат хизматда ушлаб қолиш мумкин бўлади.

6. Ахборот технологиялари ва киберхавфсизлик соҳасида имкониятларни ошириш. Ҳозирги кунда жинойй фаолиятнинг кўп қисми интернет ва электрон алоқа орқали амалга оширилаётганини инобатга олиб, тезкор-қидирув органлари учун киберхавфсизлик бўйича махсус бўлинмалар (кибер-тезкор гуруҳлар) шакллантириш керак. Улар интернетдаги террорчиликни тарғиб қилувчи контентни аниқлаш, элеуметтік тармоқлардаги ноқонуний фаолиятни кузатиш, криптовалюталар орқали молиявий жиноятларни фош этиш каби вазифаларни бажаради. Бу борада ҳам халқаро ҳамкорлик ўта муҳим: масалан, Интерпол ва бошқа халқаро полиция ташкилотлари билан маълумот алмашиш, қўшма кибероперациялар ўтказиш тажрибасини ўрганиш лозим. Шунингдек, миллий қонунчиликда кибер-тадбирларни ўтказиш тартиб-қоидалари аниқлаштирилиб, яқинда қонунчиликка киритилган “ахборот-коммуникация технологиялари орқали тезкор

тадбир ўтказиш” нормасини ривожлантирувчи меъёрий ҳужжатлар қабул қилиниши зарур (масалан, ҳукуматнинг махсус низоми ва йўриқномалари). Бу низомлар киберкузатув қандай ҳолларда, қандай ваколатли қарор асосида ва қандай муддатга ўрнатилиши мумкинлигини белгилаб беради. Шу билан бирга, фуқароларнинг интернетдаги шахсий маълумотларини ҳимоя қилиш масаласи ҳам четда қолмаслиги керак – тезкор органлар фақат жиноий фаолиятга алоқадор ахборотни йиғиши, бошқа ҳеч қандай шахсий маълумотларга дахл қилмаслиги кафолатланиши керак.

7. Жамоатчилик билан алоқалар ва профилактика. Тезкор-қидирув фаолияти фақат жиноят содир бўлгандан кейин далил тўплаш воситаси эмас, балки жиноятларнинг олдини олишда ҳам восита бўлиши лозим. Шу нуқтаи назардан, ҳуқуқ-тартибот органлари жамоатчилик билан яқин алоқалар ўрнатиши муҳим. Фуқаролар ўз маҳаллаларида гумонли ҳаракатлар ёки таҳдидли вазиятлар ҳақида тезкор идораларга маълум қилиши учун қулай шароит яратиш керак. Масалан, ИИБ ёки ДХХнинг махсус “ишонч телефонлари” ва онлайн платформалари мавжуд бўлиб, улар орқали фуқаролар махфийлик сақланган ҳолда жиноят тайёрланаётгани ёки террорчилик хавфи борлиги ҳақида хабар беришлари мумкин. Бунда фуқароларни рағбатлантириш ва ҳимоя қилиш тизими ҳам ишлаши лозим – маълумот берган шахснинг исми сир сақланиши, унга хатар туғилса давлат муҳофаза қилиши, зарур бўлса моддий мукофот берилиши амалиётини жорий этиш мумкин. Европа Иттифоқининг осведомителларни ҳимоя қилиш директивасида айнан шундай кафолатлар белгилаб берилгани юқорида таъкидланган эди. Шу тажриба асосида Ўзбекистонда ҳам жиноятларни фош этишга кўмаклашган фуқароларнинг ҳуқуқий мақомини белгиловчи ва уларни ҳимоя қилувчи меъёрларни ишлаб чиқиш лозим. Жамоатчилик билан ҳамкорлик ривожланса, кўп жиноят ва ҳуқуқбузарликларни эрта босқичдаёқ олдини олиш мумкин бўлади, бу эса тезкор-қидирув фаолияти самарадорлигини оширади.

Ўтказилган таҳлил шуни кўрсатадики, тезкор-қидирув фаолияти – давлатнинг жиноятчиликка ва хавфсизликка доир таҳдидларга қарши олиб борадиган зарур воситасидир. Ўзбекистон қонунчилигида ушбу соҳанинг негизлари яратилган ва сўнгги йилларда замон талабларига биноан янада такомиллаштирилмоқда. Амалда тезкор-қидирув тадбирлари орқали бир қатор жиноятларни аниқлаш ва фош этишга

эришилган, бу эса ушбу фаолиятнинг нақадар муҳим эканини тасдиқлайди. Шу билан бирга, глобаллашув ва технология ривожини шароитида тезкор-қидирув тизими олдида янги вазифалар ва муаммолар пайдо бўлмоқда: кибержиноятчиликка қарши кураш, тотал кузатувнинг олдини олиш, шахсий маълумотлар ҳимоясини таъминлаш, халқаро уюшган жиноятчиликка қарши трансчегаравий ҳамкорлик каби масалалар шулар жумласидандир.

Ўзбекистонда тезкор-қидирув фаолиятини такомиллаштириш бўйича таклиф қилинган чора-тадбирлар тизимли равишда амалга оширилса, кутиладиган натижа – ҳуқуқ-тартибот органларининг жиноят ва терроризмга қарши курашиш салоҳияти янада ошади, қонун бузилишлари ўз вақтида олди олинади, фуқароларнинг давлат органларига ишончи мустаҳкамланади. Энг муҳими, ҳуқуқий давлат тамойилларига тўлиқ мувофиқ ҳолда хавфсизликни таъминлашга эришилади. Зеро, қонун устуворлиги ва жамоат хавфсизлиги – бир тану бир жондир, уларни бири-биридан айри ҳолда тасаввур этиб бўлмайди. Шу боис, тезкор-қидирув фаолиятини ривожлантиришда ҳамisha инсон ҳуқуқлари ҳимоясини устувор қўядиган, аynи вақтда жиноятчиликка нисбатан муросасиз кураш олиб борадиган эзгу мақсадга интилиш лозим. Мазкур таҳлилда баён этилган хулоса ва тавсиялар ана шу мақсадга эришиш йўлида кичик бир ҳисса бўлади, деган умиддамиз.

Фойдаланилган адабиётла:

1. sv.zarnews.uz sv.zarnews.uz
2. Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2021 й., 03/21/683/0375-сон; 29.06.2021 й., 03/21/697/0607-сон; 14.03.2024 й., 03/24/920/0209-сон // lex.uz
3. Хамдамов А.А. Некоторые особенности использования оперативно-розыскной информации на стадии расследования// Eurasian journal of law, finance and applied sciences international scientific journal special series «Outcomes in criminal-procedural relations» UIF = 8.3 | SJIF = 5.961. // in-academy.uz
4. en.wikipedia.org

